

Tilbakefall etter gjennomført ungdomsoppfølging og ungdomsstraff

Innledning

Vi viser til Tildelingsbrev 2021, under styringsparameter 5, der Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk), i samarbeid med Politidirektoratet (POD), fikk i oppdrag å videreføre og videreutvikle analysen av ungdom som har gjennomført ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, med særlig fokus på tilbakefall. Vi ble særlig bedt om å gi en vurdering av risikofaktorer for tilbakefall, samt faktorer som bidrar til en generell positiv utvikling for ungdommene. Analysen skal redegjøre for utviklingen over en 3-årig periode.

Sfk har i samarbeid med POD og KRIPOS videreført analysen av ungdom som har fullført ungdomsstraff og ungdomsoppfølging (ungdomsreaksjon). Vi har gjort denne analysen i flere år og følger ulike «kull» av ungdommer etter hvilket år de fullførte ungdomsstraff og ungdomsoppfølging (ungdomsreaksjon). Vi ser på deres utvikling når det gjelder nye lovbrudd over treårsperioder. Analysen er noe begrenset, både fordi vi fikk tallene sent fra POD, men også fordi vi var kjent med at Oslo Economics gjør en omfattende studie av tilbakefall. Vi viser til rapport om *Kjennetegn ved barn og unge som begår kriminelle handlinger og virkninger av straff/2022-25* som blir publisert 16.06.2022. Vi vil fortsette å utvikle analysen sammen med POD og se hen til funn og resultater også fra denne rapporten i det videre arbeidet.

Generelt om måling av tilbakefall

Tilbakefallstall og tilbakefallstudier måles på ulike måter. Det finnes ikke en omforent definisjon verken nasjonalt eller internasjonalt. Dette medfører utfordringer med hensyn til hva tallene kan fortelle, og muligheten for å kunne sammenlikne med andre straffereaksjoner eller andre lands tilbakefallstall¹.

Det må alltid tas forbehold om mørketall, dvs. lovbrudd som ikke er oppdaget eller registrert av strafferettssystemet. Tilbakefallstall viser registrert kriminalitet og avspeiler også hva og hvem som er synlige for politiet og strafferettsapparatets kapasitet og prioriteringer. Antall tilbakefall kan også bli misvisende fordi flere lovbruddskategorier kan begås samtidig og i realiteten omhandle samme hendelse. Statistisk vil dette telles som flere tilbakefall.

Videre kan forsinkelser i rettssystemet medføre fare for såkalte «falske» tilbakefall ved at lovbruddene er begått på et tidligere tidspunkt enn den perioden det måles tilbakefall for. Ungdommene kan dermed bli straffeforfulgt for "gamle" lovbrudd begått før de ble ilagt/idømt ungdomsreaksjonen.

Måling av tilbakefallstall kan også skjule suksesser og positiv utvikling for ungdommen, ved at nye lovbrudd kan være mindre alvorlige og opptre sjeldnere².

Vår definisjon av tilbakefall

For å sikre at tallene viser reelle tilbakefall begått i den perioden vi undersøker, har vi tatt utgangspunkt i dato for gjerningstidspunkt, slik at lovbruddet vi teller er begått i den perioden vi undersøker og at det anmeldte forholdet er avgjort med en strafferettslig reaksjon, enten ilagt av påtalemyndighet eller domstol. Vi har også avgrenset mot straffesaker som er henlagt av ulike grunner. Ved å ta et så strengt uttrekk kan ungdommene derfor ha begått flere lovbrudd enn det som fremkommer her.

¹ Andersen og Skardhamar (2013) «Å måle gjentatt kriminalitet – hvem, hva og når?» Samfunnspeilet 3/2013

² Skardhamar og Andersen (2015).

Vi må derfor som nevnt ta flere forbehold. Generelt må det tas forbehold om muligheten for mørketall. Vi må også ta forbehold om lovbrudd som er begått, men som ennå ikke er avgjort av påtalemyndighet eller domstol. Henlagte forhold kan på den ene side gi en viss indikasjon på at ungdommene har begått flere lovbrudd enn de sakene som førte til en ny strafferettslig avgjørelse. På den annen side kan henlagte saker si noe om ungdommenes synlighet for politiet og at de også urettmessig kan bli mistenkt. Ved å se på tilbakefall over noe tid, slik vi gjør med treårsperioder, får vi tross nevnte forbehold en indikasjon på ungdommenes utvikling etter endt straffegjennomføring i konfliktrådet.

Tilbakefall er en indikator på om konfliktrådene og samarbeidspartnere jobber riktig med straffereaksjonene og om samfunnet får den ønskede effekten av arbeidet. Det er imidlertid viktig å kjenne rammene og forutsetningene rundt ungdommene og reaksjonene når resultatene skal tolkes. Det ilegges flest ungdomsoppfølginger som har en varighet fra 4 måneder opp til 1 år³. Dette kan gi relativt kort tid for å fullføre krevende endringsprosesser.

For å vurdere hva tilbakefallstallene forteller, vil det være vesentlig å vite noe om type lovbrudd, alvorlighet, omfang og over hvor lang tid og hva som var ungdommens utgangspunkt før de ble ilagt/idømt ungdomsreaksjonen: Hva vet vi om ungdommens livssituasjon og deres egen utsatthet? Har de selv hatt status som fornærmet part i en straffesak? Finnes det indikasjon på svik og svikt tidlig i ungdommenes liv? I lys av dette, hvilken varighet og hvilket innhold hadde oppfølgingen i konfliktrådet? I hvilken grad ble det etablert eller gjenopprettet støttende relasjoner som kunne bidra for ungdommen i deres krevende endringsarbeid? Inneholdt oppfølgingen mulighet for meningsfulle aktiviteter som mobiliserte ungdommens ressurser på konstruktivt vis? På hvilke måter var gjenopprettende prosess tilstede i straffegjennomføringen?

Å gi svar på alle disse spørsmålene forutsetter en større kvantitativ og kvalitativ studie og er ikke mulig innenfor våre rammer. Sfk og POD vil imidlertid arbeide med å videreutvikle analysen for å se nærmere på hva som ligger bak tallene, og hva vi kan trekke lærdom av, både i bruk av disse reaksjonene når det gjelder målgrupper og hvilke tiltak ungdommene ser ut til å dra mest nytte av for å kunne avstå fra ny kriminalitet. Særlig ønsker vi å se mer på de få som begår gjentatt kriminalitet.

Tilbakefall i 2021 for ungdom som har fullført ungdomsreaksjon i konfliktrådet

Som nevnt ser vi på utviklingen for ungdommer over en treårsperiode etter fullført (ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging) ungdomsreaksjon i konfliktrådet, med utgangspunkt i dato for gjerningstidspunkt og at det anmeldte forholdet er avgjort med en strafferettslig reaksjon.

Tabellen under viser tre grupper⁴ av ungdom etter hvilket år de fullførte ungdomsreaksjonen:

Gruppe 4 fullførte i løpet av 2018, og vi ser ungdommenes utvikling med hensyn til nye lovbrudd over tre år.

Gruppe 5 fullførte i løpet av 2019 og tabellen viser deres utvikling over 2 år.

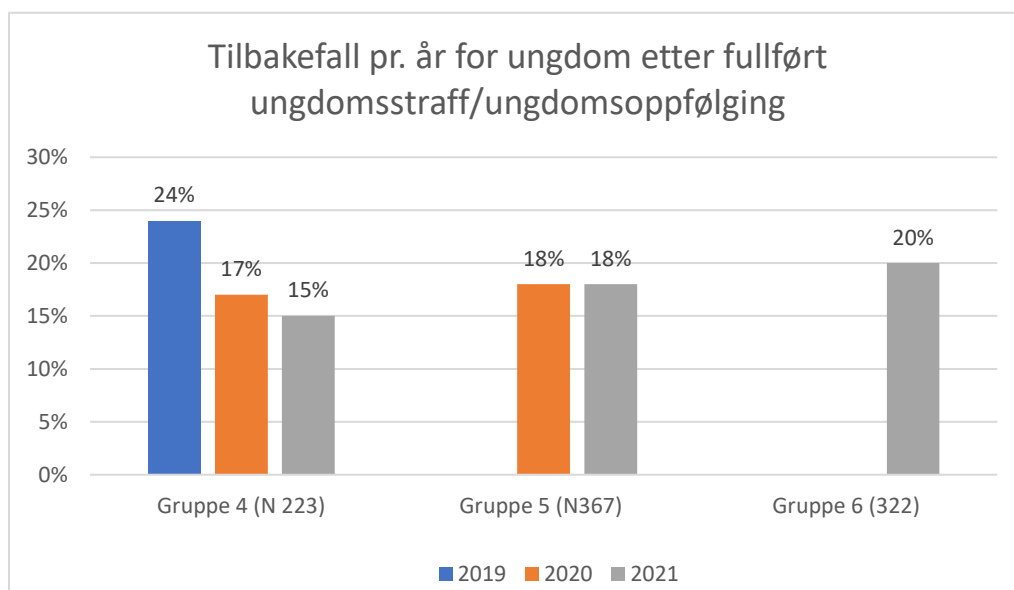
Gruppe 6 fullførte i løpet av 2020 og vi ser på for tilbakefall i denne gruppen for første gang⁵.

³ Se konfliktrådets statistikk i årsrapporter her - <https://konfliktraadet.no/om-konfliktraadet/organisasjonen/statistikk-og-rapporter/>

⁴ Navn på gruppene (4,5 og 6) avspeiler at vi tidligere har målt tilbakefall på forutgående tre grupper ungdom.

⁵ Ungdommene fullfører straffereaksjonen på ulike tidspunkt gjennom ett år, og det første året ungdommene inngår i denne analysen kan det dermed være nye lovbrudd som ikke kommer med her. Utviklingen over en treårsperiode gir imidlertid et innblikk i ungdommens utvikling.

Tabell 1: Andel ungdom med nye lovbrudd etter fullført ungdomsreaksjon

Det første året etter endt straffegjennomføring, ser vi at rundt 20 % av ungdommene i alle gruppene har begått nytt lovbrudd som de har blitt straffet for. Deretter er det en synkende tendens for gruppe 4, mens det er likt for gruppe 5. For gruppen som inngår for første gang i denne rapporteringen (gruppe 6), er 20 % ilagt ny reaksjon for nye forhold begått i 2021. Både for 2020 og 2021 mener vi det er sannsynlig at prosentandelen er preget av pandemien. Tidligere år har første året hatt større prosentandel tilbakefall og tendensen har vært mer synkende enn det vi ser for de to årene med pandemi.

Gruppe 4 følger samme tendens som ved tidligere års analyser, dvs. at tilbakefall avtar over den treårsperioden tilbakefall måles. Det første året etter fullført ungdomsreaksjon hadde 24 % av ungdommene tilbakefall til ny kriminalitet, mens nå tre år etter, er andelen ungdom med nye lovbrudd 15 % (34 ungdommer).

Gruppen utgjør 223 ungdommer og av de 34 som fikk en strafferettslig avgjørelse for lovbrudd begått i 2021, er 21 registrert med ett nytt lovbrudd og 9 ungdommer for to lovbrudd. Det er dermed et svært lite mindretall som ble registrert for flere lovbrudd i 2021.

Når det gjelder type kriminalitet er narkotika ved bruk og besittelse framtrædende, og gjaldt om lag halvparten av de som var registrert for ett nytt lovbrudd. I tillegg er trafikk og orden hyppig forekommende blant de som har ett til to lovbrudd. Det er også enkelte alvorlige lovbrudd i gruppen med kun ett lovbrudd, blant annet ett seksuallovbrudd. Det er videre kun én sak om kroppskrenkelse. Noen få saker gjaldt trusler, og blant disse også trusler med våpen.

Oppsummert ser vi at ungdommene i gruppe fire i hovedsak har tilbakefall til mindre alvorlige lovbrudd som narkotika, trafikk og ordensforstyrrelser, mindre tyverier m.v. og at det er få alvorligere lovbrudd som kroppskrenkelse og trusler med våpen.

Gruppe 5 består av 367 ungdommer som fullførte ungdomsreaksjon i løpet av 2019. Av disse er 18 % (66 ungdommer) registrert med 144 nye lovbrudd begått i 2021 og som er avgjort med en strafferettslig reaksjon. Dette er samme nivå som året før. Blant lovbruddene er spesielt ulike trafikklovbrudd dominerende (33%), deretter narkotika (20%) og orden (15%). 10 saker omhandlet vold.

Gruppe 6 består av 322 ungdommer som fullførte ungdomsreaksjonen i 2020. Dette er dermed første året de måles for tilbakefall for ny kriminalitet. Her finner vi at 20 %, dvs. 66 av ungdommene, er registrert med nye lovbrudd i løpet av 2021. I alt er de registrert med 146 lovbrudd som fikk en strafferettslig avgjørelse. I denne gruppen ser vi at de største lovbruddskategoriene er narkotika (32%), trafikk (25%), deretter vold (13%), og orden (9%). Kun én sak omhandlet seksuell krenkelse (krenkende adferd overfor barn under 16 år).

Samlede hovedtrekk

Hovedbildet når det gjelder tilbakefall for alle gruppene, er at flertallet av ungdommene i ettertid ikke blir ilagt eller idømt nye straffereaksjoner for nye lovbrudd. De som ble ilagt eller idømt en ny straffereaksjon i 2021 gjaldt i hovedsak det vi enkelt kan si er mindre alvorlige lovbruddskategorier der narkotikabruk og besittelse, trafikklovbrudd og ordensforstyrrelser dominerer.

Som vi har nevnt i tidligere tilbakefallsrapporteringer viser forskning på «desistance», det vil si hvordan personer slutter med kriminalitet, at dette er prosessarbeid som kan svinge noe fram og tilbake (McNeill: 2014)⁶. De faktorene som forskerne viser generelt påvirker tilbakefall er alder – enkelt ved at ungdommen modnes og «vokser det av seg», videre etablering av gode nære relasjoner (kjæreste, stifter familie) og å ha meningsfulle aktiviteter i livet gjennom arbeid, skole eller utdanning.

De fleste av ungdommene som fullførte ungdomsreaksjonene var ilagt/idømt ungdomsoppfølging med varighet opp til tolv måneder. Mange har kortere oppfølgingstid med varighet mellom fire til seks måneder. Det må derfor forventes at igangsatte positive prosesser ikke alltid er sluttført i løpet av den tidsrammen konfliktrådene har til rådighet. Konfliktrådene jobber nettopp ut fra et perspektiv om at de i løpet av straffegjennomføringen kan initiere og iverksette positive endringsprosesser som fortsetter å bidra til en positiv utvikling for ungdommen også etter endt straffegjennomføring. Dette handler blant annet om å styrke positive relasjoner rundt ungdommen og bidra til meningsfull aktivitet på fritid, i arbeid og utdanning.

Sfk vurderer på bakgrunn av dette at tallene vi ser for tilbakefall for gruppene beskrevet over, fra om lag 20 % første år og deretter synkende tendens slik som i gruppe 4, er gode resultater og tyder på at konfliktrådene gjør godt arbeid med ungdommene og har koordinert og mobilisert gode tiltak og ressurser i og rundt ungdommen. Gitt rammene for ungdomsoppfølging, med til dels korte gjennomføringstider, er konfliktrådenes arbeid for å involvere personer fra ungdommenes eget uformelle sosiale nettverk, særdeles viktig for å støtte opp om ungdommenes positive utvikling.

Kunnskap om ungdommenes egen utsatthet for lovbrudd sier noe om hvilke utfordrende livssituasjoner en del av disse ungdommene har stått i, og som noen fortsatt står i. Vi har sett for tidligere årskull av ungdom med fullført ungdomsreaksjon, at om lag halvparten av ungdommene selv var registrert som fornærmet part. En del av disse var utsatt for lovbrudd allerede tidlig i livet. Blant disse var flere fornærmet part i saker med voldshendelser og overgrep, blant annet vold i nær relasjon. Når det gjelder integritetskrenkende lovbrudd som seksuallovbrudd og vold i nære relasjoner, er dette også lovbruddskategorier der vi vet det er store mørketall.

I det videre arbeidet med analysen, vil vi derfor også se på indikatorer for ungdommens egen utsatthet.

Generelle tendenser innen kriminalitet for barn og ungdom

De nyeste artiklene knyttet til statistikk for etterforskede lovbrudd har ikke noen brede analyser av ungdomskriminalitet, men i figur 2 i [denne artikkelen](#) fra SSB⁷ beskrives utvikling i antall siktede med hensyn til type lovbrudd og alder. Artikkelen viser generelt at de fleste er tatt for ett lovbrudd og noen få har mange

⁶ <https://discoveringdesistance.home.blog/2014/05/23/three-aspects-of-desistance/>

⁷ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/statistikk/etterforskede-lovbrudd/artikler/nesten-300-000-lovbrudd-avgjort-i-2020>

lovbrudd og at rus og trafikklovbrudd er framtreddende. Funnene fra SSB beskrevet i denne artikkelen samsvarer i stor grad med våre tilbakefallstall.

Når det gjelder selvrapporing [viser UngData-undersøkelsen for 2021](#) ingen markante endringer i andelen ungdommer som rapporterer at de har begått lovbrudd og heller ingen markante endringer i rapportert rusbruk.